

Metoderapport Skup 2019
Simen Sætre og Kjetil Østli

“Mørke motkrefter”

En artikkelserie om forskning på laks og sjømat.
Et samarbeid mellom Morgenbladet og Harvest.

Sammendrag: Nisjemediene Morgenbladet og Harvest har gått sammen om en graveserie om sjømatforskning, dens finansiering, mål og funn. Artikkelen har vært publisert over halvannet år, og avslører systemsvikt i forskningen på laks og sjømat, en av Norges viktigste næringer.

Kritiske forskere blir utsatt for press, sjikane og drittpakker. En forsker med kritiske funn om laks, ble nektet å dra på konferanse for å fortelle om funnene. Forskning på laksens sunnhet for gravide og barn ble gjort med “skreddersydd” laks sunnere enn laksen i butikkene. Forskere bak en rapport om miljøeffekter av oppdrett, hadde selv oppdrettsaksjer. Et statlig forskningsfond deler ut hundrevis av millioner uten anbud og konkurranse. Vi avslører at Mattilsynet i 20 år har jobbet for å tillate mer miljøgifter og sprøytemidler i laksens fôr. Ektefellene til en laksegründer og en lakselobbyist satt i ekspertutvalget som vurderte laksens helseeffekter.

Serien fikk ViS-prisen for fremragende forskningsjournalistikk i 2018. Juryen skriver: “Serien har gitt et kritisk og dyptgående innsyn i spenningen mellom sjømatnæringens kommersielle interesser, forskningens frihet og politikken troverdighet.”

-Nei, ikke ring meg, jeg orker ikke dette, sa sjømatforsker nummer én.

-Nei, vær så snill, jeg har ikke helse til dette, sa den neste, da vi fortsatte å ringe.

-Jeg orker ikke ødelegge ferien min, ring noen andre, sa en tredje.

-Sist jeg mente noe om dette, fikk jeg en drittpakke, sa enda en.

Vi hadde undret oss over den opphetede debatten om lakseoppdrett. Først da vi begynte å ringe forskere, forstod vi at noen virkelig var redde.

Morgenbladet dekker forskning tett. Vi er vant med forskere som er trygge i rollene sine. Men hva var dette? Var det noe vi ikke hadde forstått om forskning i Norge?

Forskning, ja. Du vet, dette feltet vi i mediene daglig henter nyheter fra: Drikk rødvin hver kveld, og du vil leve lenge. Ikke drikk vin daglig, det skader hjertet. Eller i vårt felt: Tran er bra for hjertet ditt! Sjømat øker sexlysten! Laks er sunt! Nei, laks øker kreftfaren!

Forholdet mellom forsker og journalist har ofte vært at forskeren snakker, mens journalisten står med notatblokk og forsøker å forstå faguttrykkene. Dette prosjektet handler om å komme forbi det stadiet.

En ny type forskningsjournalistikk.

Bak nyhetsmeldingene om «ny forskning viser» finnes en verden av makt, penger, prestisje og nasjonale interesser. Hvem står bak studiene? Hvem har interesse av at et forskningsprosjekt blir gjennomført? Hvorfor får noen finansiering og andre ikke? Og hvordan blir forskning til Norges offisielle kostholdsråd, til miljøreguleringer og næringspolitikk?

Forskning er et maktspråk. Å kunne vise til forskning er å bygge seg makt.

Forskning er politikk. Mens debattene går friskt, velges noen eksperter ut til å sitte i ekspertkomiteer og avgjøre "hva forskningen sier".

Forskning er utenrikspolitikk. I næringer som er viktige for Norge, som sjømat, legges føringer for at forskningen skal bygge opp under våre økonomiske interesser.

Forskerne er heller ikke faktamaskiner. De må skaffe finansiering, manøvrere seg inn i faste stillinger, publisere og kanskje komme inn i prestisjefylte komiteer.

Forskning er ikke sannhet. Hva som anses som "sant", endrer seg med nye studier eller når nye studier ikke får samme resultat som før.

For å komme forbi "Ny forskning viser at...", har vi lest bunker med forskning og snakket med flere titalls norske og internasjonale forskere. Vi har studert hvordan penger deles ut i fond og forskningsråd, hvordan ekspertkomiteene settes sammen og arbeider i VKM og EFSA, hvordan forskningen brukes av næring, lobbyister, mattilsyn, i departementer. Vi har måttet tenke som forskere for å plukke forskning fra hverandre.

For oss ble dette en ny type gravejournalistikk. Både Morgenbladet og Harvest har skrevet mye om forskning tidligere, men aldri gått så dypt. Det krevde nye metoder.

En ny type samarbeid.

Vi hadde begge jobbet i Aftenposten, nå jobbet vi i hver vår lille redaksjon, og vi snakket en kveld om kårene for undersøkende journalistikk i nisjemedier. Vi hadde ingen store ressurser i ryggen, ingen prisbelønte gravegrupper, ingen stordata og vi satte sjelden dagsorden utenfor hver vår nisje. Harvest var dessuten ganske nystartet og hadde ingen

investorer i ryggen. Hva om vi slo oss sammen? Hva om vi jobbet mer utholdende med et tema enn vi noen gang hadde gjort, som i en maraton framfor en sprint? Hva om vi gravde på felter som forskning, der nesten ingen andre hadde gravd? Kunne små medier da klare å lage en graveserie som satte spor? For oss ble dette en ny modell for samarbeid om undersøkende journalistikk, som kan være nyttig for andre redaksjoner.

Slik startet det.

Sommeren 2016 leste vi nyhetssaker fra forskningen på laks og naturforvaltning som fascinerte oss. Et advokatkontor overrumplet Havforskningsinstituttet og Norsk institutt for naturforskning (NINA) med innsynskrav på vegne av en anonym oppdragsgiver. Ifølge NINAs direktør gjaldt det tusenvis av dokumenter, helt tilbake til 1973.

«Trakassering», sa direktøren, som hadde truet med å gå til retten for å stoppe sjikane.

Samtidig krevde fiskeriminister Per Sandberg at Havforskningsinstituttet skulle være «næringsvennlig» og støtte en femdobling av sjømatnæringen. Han ville gå til kamp mot «mørke motkrefter» som snakket næringen ned, blant annet “professorer, institusjoner, personer på universitetene våre og i akademia”. Hvorfor uttalte en minister seg slik om forskere? Og hva betydde dette for forskningens uavhengighet?

For både Morgenbladet, som dekker forskning tett, og Harvest, som dekker natur og miljø, var det naturlig å undersøke hva som lå bak.

Bakteppet er en næring som blir stadig viktigere for Norge. Eksporten av norsk sjømat setter rekorder hvert år. I små samfunn langs kysten kjøpes det sportsbiler og bygges enorme innendørs fotballhaller. «Laks er Norges Ikea», sier statsminister Erna Solberg, Ap-leder Jonas Gahr Støre taler drømmende om «havrommet». «Havet er Norges NASA» skriver DN. Norge er på jakt etter “hva vi skal leve av etter oljen”, og laksen vil ha rollen.

Vi så at noen elementer for gode saker var tilstede:

- En næring av stor nasjonal interesse.
- Store penger og rask vekst.
- Faglig uenighet om sjømatens sunnhet.
- Forskere under press.

Hva mer? Miljøkonsekvenser. Lakselus, rømming fra merdene, uvisse konsekvenser for reker, kysttorsk, villaks og annen fisk. Opprørsk stemning langs kysten.

Og spørsmål rundt habilitet. Tidligere fiskeriminister Lisbeth Berg-Hansen var selv oppdretter. Fiskeridirektør Liv Holmefjord hadde selv eierskap i næringen hun samtidig regulerte. Politikere i Stortingets næringskomite hadde aksjer i oppdrettsnæringen. Hvor utbredt var dette?

De første undersøkelser.

Høsten 2016 og vinteren 2017 gjorde vi et femtitalls intervjuer med norske og internasjonale forskere. Vi tok dem stort sett opp på bånd og transkriberte til senere. For at begge skulle være oppdatert delte vi dokumenter på Evernote og i Google docs, mens vi organiserte informasjon tematisk og i tidslinjer.

Vi brukte mye tid på å bygge gode relasjoner til kilder. Vi dro flere turer til Bergen, og besøkte Nasjonalt institutt for ernærings og sjømatforskning (Nifes), Havforskningsinstituttet, og Mattilsynets sjømatavdeling. I Trondheim besøkte vi NINA, og deltok på en to dagers konferanse om laksesykdommen ILA. Senere besøkte vi også

Norske sjømatbedrifters landsforening og fikk en omvisning hos Salmar på Frøya. I Tromsø fulgte vi Sjømat Norges årskonferanse. Harvest fikk støtte av stiftelsen Fritt ord i denne fasen.

Vi tegnet abonnement på Fiskeribladet og Intrafish, leste kyst.no og ilaks.no. Og vi leste mer og mer forskning, på oppdrettsindustriens miljøkonsekvenser, på sjømatens påståtte sunnhet, og på miljøgifter, sistnevnte er et forskningsfelt som for alvor har skutt fart de siste årene. Her søkte vi blant annet i Google scholar og Researchgate, og fikk tilgang til forskningsartikler gjennom kontakter.

Kjersti Sandviks bok *Under overflaten* var svært nyttig da vi skulle orientere oss. For et større rammeverk leste vi bøker som *Merchants of doubt* av Eric Conway og Naomi Oreskes, som beskriver hvordan næringer støtter forskere som kan så tvil om kunnskapsgrunnlaget på blant annet tobakk og klima. Marion Nestles *Food politics* viser hvordan næringer benytter flere metoder for å påvirke kostholdsråd og medieoppslag om forskning på mat, og at næringsfinansiert forskning ofte gir forskningsfunn som er positive for den som betaler studiene. Bøkene til Gary Taubes, om hvordan matindustrien har påvirket forskning og kostholdsråd i USA, har også vært nyttige.

Vi lagde tidlig en liste over aktører, både forskere, politikere og embetsmenn. Vi laget filer der vi samlet informasjon om viktige aktører. Hvert av navnene undersøkte vi i aksjeeiere.no og eierskapsregistre som DN investor (investor.dn.no), proff.no og etter hvert Infotorg. Vi fant at flere profilerte politikere og forskere hadde aksjer eller andre interesser i næringen de regulerte og forsket på. Dette noterte vi til senere.

Snart svømte vi i informasjon. For ikke å forstrekke oss, besluttet vi å avgrense strengt: Alt vi skrev, skulle handle om forskning. Perspektivet skulle være forskernes, og det vi forsvarte var forskningens frihet og uavhengighet. Etter hvert ble vi også interessert i hvorfor noen studier blir etablerte sannheter, mens annen forskning overses eller latterliggjøre.

Mens serien pågikk endret nemlig sannheten seg, med potensielt dramatiske følger for sjømatnasjonen Norge.

“De forbannede lakseforskerne”. 9.6.2017.

I vår første sak lot vi 20 forskere fortelle om motstanden de opplevde, når deres forskning ga funn som kunne bli negative for lakse- og sjømatnæringen.

Et eksempel var Jerome Ruzzin, som hadde jobbet ved det statlige Nasjonalt institutt for sjømat og ernæringsforskning (Nifes). Han hadde dokumentert at miljøgifter kunne stoppe effekten av omega 3 og gi type 2-diabetes, som var oppsiktsvekkende. Det sies ofte at det sunne i sjømaten trumfer det usunne, men Ruzzin kom til motsatt resultat. Det var stor internasjonal interesse for studien, men Ruzzin ble nektet av ledelsen på Nifes å dra på konferanse med funnene. Han foreslo å dekke kostnader selv og ta av feriedager, ledelsen sa han hadde viktigere oppgaver og ikke hadde tid.

Flere forskere ønsket ikke å stå fram. Flere var redde for belastningen, eller fryktet for fremtidige forskningsmidler.

Å samle såpass mange var viktig for å vise et mulig mønster. Per Sandbergs uttalelser om mørke motkrefter, og angrepene mot Havforskningsinstituttet og NINA, var ikke bare enkelthendelser.

Å åpne serien med en slik sak var også et metodisk grep: med så mange forskere og aktører, så mange kontroverser, ble saken spredt til de aktuelle miljøene, hvor den ble lest og delt. Debatten var igang.

Ved å dele historien opp i 20 enkelthistorier, ville vi unngå inntrykket av en massiv gravesak som var tung å lese. Siden vi publiserte i to ulike medier, kunne vi presentere historien ulikt, og teste hva som fungerte best.

Dette ga en god start, i Morgenbladet satte saken leserrekord. Medier refererte til den, og MDG tok saken opp i Stortinget. Responsen ga frihet til å grave videre, og mange nye tips.

“Et forskermareritt”. 23.6.2017.

Saken om Siri Vike viste hvordan press fra næringen kunne arte seg for en enkelt forsker. Vike konkluderte i sitt doktorgradsarbeid at en stor lakseepidemi i Chile stammet fra norske virus. Da ble hun anklaget for forskningsjuks av det norske avlsselskapet Aquagen. Hun ble frifunnet i alle tre organer som behandler uredelighet i forskning, men Aquagen fortsatte å anklage henne for juks.

Saken var betent. Det var krevende å forstå detaljene i hvorfor Aquagen mente Vike hadde jukset, og hvorfor de etiske komiteene var uenig.

Sakene våre handlet om hva som skjedde når man la seg ut med sjømatnæringen, nå fikk vi selv en forsmak. Allerede etter den første saken hadde Cermaq sendt ut en pressemelding om at det var feil i saken, uten å påpeke noen feil som kunne rettes. Fiskeriminister Per Sandbergs informasjonsapparat krevde at vi måtte beklage og reformulere introduksjonsteksten til serien.

Etter saken om Siri Vike, sendte Aquagen ut en pressemelding og fikk den publisert i fem medier samtidig. Selskapet hevdet at vi hadde brutt Vær varsom-plakaten ved ikke å gi selskapets styreleder samtidig imøtegåelse i saken. Vi hadde i stedet over lang tid intervjuet selskapets administrerende direktør, som hadde sagt at hun svarte for selskapet. Saken ble ikke innklaget, men for oss var anklagene en ny type utfordring. Vi var vant til å få svarinnlegg i egen avis, men nå ble angrepet publisert i fem andre organer som ikke kjente saken fra før, uten at vi fikk tilbud om å kommentere. Vi valgte å avstå fra kommentar denne gangen, men innså etterpå at vi hadde vært passive. Neste gang gikk vi aktivt ut og forsvarte journalistikken vår i alle mediene angrepene kom.

“Helseforskning gjøres med skreddersydd laks”. 30.6.2017.

«Å spise LAKS kan beskytte babyen din fra å utvikle astma», meldte avisen The Sun i 2016. Daily Mail slo fast det samme, pluss 70 medier over hele verden. Artikkelen viste til forskning koordinert av Nifes i Bergen. Hva slags forskning var dette?

Vi undersøkte studiet, som handlet om å gi gravide laks for å finne helseeffekter hos babyen, som et eksempel på hvordan ernæringsforskning gjøres – og brukes. På Nifes nettsider lå en omtale av at forsøket skulle gjøres med “skreddersydd” laks. Vi fikk tak i de relevante forskningsartiklene. Via en fotnote i en av dem, fant vi en artikkel som beskrev “study design” i den aktuelle studien. Der stod det også hvordan denne laksen var foret opp, og hvilket næringsinnhold den hadde. Det viste seg at den var spesiallaget med mye av de antatt helsebringende ingrediensene (Omega 3) og minimalt med miljøgifter. Dette var ikke nevnt i mediene, informasjonen var ikke lett å finne.

Vi sammenlignet denne laksen med en vanlig norsk oppdrettslaks. Databasen Sjømatdata (sjømatdata.hi.no) har detaljert oversikt over alle stoffer i fisken. Vi kunne dermed, med hjelp fra forskere, finne forskjellene mellom denne forskningslaksen og laks fra butikken.

Når vi konfronterte forskeren bak forsøket, svarte vedkommende at «det ville være uetisk med viten og vilje å gi gravide kvinner en laks med fremmedstoffer, fordi dette kunne skade fosteret.» Laksen som The Sun, Daily Mail og 70 andre medier anbefalte gravide å spise, ville altså vært uetisk å gi til gravide i et forsøk.

“Oppdrettskrigeren”. 25.8.2017.

I april 2017 gjorde vi et tre timers intervju med lobbyisten Frode Reppe, fagsjef for kommunikasjon og samfunnskontakt i Norske sjømatbedrifters landsforening (NSL). Reppe var en kontroversiell kritiker av norsk lakseforskning.

Vi jobbet også med andre saker, og intervjuet måtte vente til etter sommerferien. I løpet av sommeren avslørte Dagbladet at Reppes hadde skrevet e-poster til fiskeriminister Per Sandbergs private e-postadresse, for å holde dem unna offentligheten. Ifølge Reppe var det Sandberg selv som hadde gitt ham den private adressen. Reppe tastet imidlertid feil adresse, og e-postene havnet hos en svensk Per Sandberg. De viste et usunt tett forhold mellom minister og lobbyist.

Da vi etter sommeren gjorde vårt intervju med Reppe klar til trykking, forsøkte han å stoppe det. Han hevdet intervjuet var utdatert. Vi tilbød ham å oppdatere det, men det ville han ikke.

Uten saklige grunner for å trekke intervjuet, valgte vi å trykke det. Reppe var tross alt fagsjef for kommunikasjon og samfunnskontakt, og Vær varsom-plakaten gir ingen rett til å trekke et avtalt intervju. I mangel av sitatsjekk forsøkte vi å gjengi intervjuet ordrett, men klargjorde konteksten og hvorfor vi trykket intervjuet.

En ukes tid etter trykking fikk Reppe sparken av sin arbeidsgiver. Det ble arbeidsrettssak, hvor det kom fram mye ny, interessant informasjon, blant annet at politisk ledelse hadde lekket børssensitiv informasjon til Reppe.

“Fondet som forer lakselandet”. 9.11.2017.

En viktig lærdom for oss har vært hvor viktig det er å jobbe over tid. For hver publisering fikk vi flere tips, flere kilder, og hadde etter hvert en base av lesere og forskere som leste og kom med innspill. Aktører som var kritiske til serien vår, tok kontakt for bakgrunnssamtaler. Også aktører i institusjoner vi hadde skrevet kritisk om, tok kontakt for gi innspill til andre saker.

Et av tipsene var om Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond (FHF). Fondet var underlagt Nærings- og fiskeridepartementet, som hadde overlatt til næringen selv å styre det. Det vokste stadig, og ga nå ut 360 millioner kroner årlig. Mange av millionene ble aldri utlyst eller konkurranseutsatt. Forskere var usikre på tildelingskriteriene, og mistenkte trynefaktor.

Vi bestilte FHF's postlister fra siste ti år og søkte innsyn. Når vi fant noe interessant, ba vi om en liste over alle dokumenter i samme prosjekt. Samtidig gikk vi gjennom fondets årsrapporter, en omfattende evaluering av fondet, og forskningsartikler som FHF hadde finansiert.

Vi samlet informasjon om de mest interessante prosjektene i mapper. Vi lagde også tidslinjer, dokumenter som samler alle hendelser og dokumenter etter hverandre i tid. For å se hvordan forskere ble plukket ut, undersøkte vi særlig e-postdialoger før oppstart.

Vi undersøkte blant annet et prosjekt som skulle vurdere om lakseoppdrett var miljøvennlig. Det viste seg at opprinnelsen var en dialog mellom en forsker og noen

oppdrettsbedrifter. Forskeren hadde allerede argumentert for at oppdrett var miljøvennlig. I oppstartsdialogen hadde næringsorganisasjonene Sjømat Norge og NSL “nyttiggjort” ham, for å få laget en rapport som kunne være nyttig med tanke på en kommende stortingsmelding.

Ved hjelp av aktøroversikten vår, så vi at forskeren hadde aksjer i tre oppdrettsbedrifter. Også en annen professor som ble trukket inn, hadde oppdrettsaksjer. Noen telefoner senere kunne vi dokumentere at Nibio, som skulle publisere rapporten, hadde nektet å gjøre det fordi forskerne ikke var kvalifiserte og konklusjonene unyanserte. Innvendingene ble aldri kjent, men konklusjonen ble omtalt i media under tittelen “små og tildels ubetydelige miljøutfordringer ved lakseoppdrett”.

Til denne saken tegnet vi et aktørkart på et A3-ark. Vi visste at institutter og institusjoner var komplisert å holde rede på - NINA, Nifes, Nibio, direktorater og departementer. Ved å tegne dem inn, sammen med ledende personer og deres ulike roller, forsøkte vi å visualisere de komplekse problemstillingene. Designeren valgte å trykke skissen i avisen. Dette ble en humoristisk metode for å rydde opp, forklare hvem som var hvem og sammenhengene mellom dem, som vi brukte i flere saker.

Som dokumentar om forskningsfinansiering var denne saken ganske unik, og ble utgangspunkt for flere debatter. De forskningsetiske komiteene og Abelia engasjerte seg, mens Aps stortingsrepresentant Terje Aasland stilte spørsmål om saken til fiskeriministeren.

“Historien om et dokument”. 15.12.2017.

På et bransjemøte i september 2016 hørte vi fiskeriminister Per Sandberg snakke om regjeringens ambisjon om en femdobling av verdiskapingen på sjømat. «Det er ikke jeg som sier at Norge skal ha en femdobling! Det er bred og grunnleggende forskning som sier dette», sa Sandberg.

Hvor kom denne dette tallet fra, og hvilken “bred forskning” lå bak?

Opphavet var en rapport skrevet av åtte deltakere på fire møter i 2012. De var invitert av Norge Tekniske Vitenskapsakademi og Det Kongelige Norske Videnskabers Selskap. Deres høyttenkning og visjoner var blitt til en sannhet om at verdiskapingen i sjømat, som så var blitt offisiell norsk politikk.

Vi ville undersøke hvordan dette gikk til. Vi undersøkte aktørene i aksje- og eierskapsregistre. Der fant vi at leder av arbeidsgruppen som skrev rapporten hadde aksjer i oppdrettsselskapet Salmar og satt i styret i Odd Berg Gruppen, som produserer fiskefôr. Vi laget samtidig en tidslinje for å finne ut hvordan rapporten gradvis hadde fått politisk innflytelse. Samtidig sendte vi rapporten ut til en rekke fagmiljøer, der forskere kritiserte den fra hvert sitt perspektiv.

Vi dokumenterte at rapporten som ble offisiell norsk politikk, hadde store mangler, at den bygget på en rekke tvilsomme forutsetninger, og at de som stod bak selv nektet for at det var “forskning”, slik fiskeriministeren påstod. Saken ble en case studium i hvordan konsulentrapporter kan bli politikk. SVs Torgeir Knag Fylkesnes tok saken opp i Stortinget.

“Det vi ikke vet om laksen”. 5.4.2018.

Ethoxyquin er et syntetisk stoff som tilsettes laksens fôr for at fettene ikke skal harskne. Det har skapt uro blant forskere i studie etter studie, fordi det ikke forsvinner, det omdanner seg heller til andre syntetiske stoffer som, ifølge noen studier, kan skade

arvematerialet vårt. Dette stoffet fantes i laksen. Dermed i oss som spiser den. Vi fikk tips om at EU ville fase ut stoffet, mens FHF, Nifes og laksenæringen hadde forskning gående for å vise trygg bruk av stoffet i produksjon av laks.

Senhøsten 2017 startet vi undersøkelser rundt laks og kosthold med tanke på denne og flere saker. Vi fikk tak i Nifes' postlister fra 2007 til i dag. Etter hvert gikk vi også gjennom årsrapportene og tildelingsbrevene. Når vi fant interessante dokumenter, bestilte vi omslagsark til sakene, og fikk tak i mer. Disse kunne vi igjen bruke for å søke innsyn i tilsvarende dokumenter i Nærings- og fiskeridepartementet, Mattilsynet, Vitenskapskomiteen for mat og miljø, Norsk akkreditering, Forskningsrådet og det europeiske mattrykghetsorganet EFSA. Vi fortsatte å lese mye forskning.

Saken om ethoxyquin ga flere utfordringer:

-Vi visste at en ethoxyquin-forsker på Nifes hadde sluttet midt i et forsøk. Hun var imidlertid syk, og orket ikke intervjuer eller konfrontasjon med Nifes-ledelsen i Bergen. Vi mente at det var viktig å finne ut om hennes konflikt med Nifes-ledelsen hadde sammenheng med forskningen på det kontroversielle stoffet. For å kartlegge hendelsesforløpet samlet vi intern Nifes-korrespondanse, e-poster, rapportering til Forskningsrådet, publiserte forskningsartikler og relevante medieoppslag. Vi intervjuet også Bohnes kolleger. Vi kunne dermed vise at hun ble mer og mer urolig for stoffet hun forsket på, og at hun hadde ønsket å forske videre på de potensielt skadelige omdanningsproduktene av ethoxyquin, men følte seg tvunget til å slutte. Før trykking forela vi saken for Bohne, som ikke hadde innvendinger.

-Vi visste at europeiske forskere var mer skeptiske til stoffet enn det rådende synet i Norge. Vi kontaktet forskere i Polen, Nederland og Sveits, og opprettet kontakt med tyske kolleger og det svenske mattilsynet. Samtidig måtte vi kartlegge prosessene i EFSA som hadde besluttet at stoffet skulle fases ut. EFSA har hovedkvarter i Firenze. Vi fikk god kontakt med presseseksjonen, og fikk hjelp av organisasjonen Corporate Europe. Vi fant også fram til Mattilsynets utsending til fôrkomiteen i EU-kommisjonen Brussel, for å se referater fra møter om ethoxyquin.

-Å søke innsyn i EFSA-dokumenter var en ny erfaring. Det tok et halvt år før dokumentene endelig kom. Blant annet fikk vi innsyn i habilitetserklæringene til en norsk ekspert som hadde sittet i komiteen som behandlet ethoxyquin. Ved hjelp av dokumenter fra forskningsrådet, kunne vi vise at denne eksperten både hadde forsket på ethoxyquin med næringsfinansiering, OG hadde sittet i EFSA-komiteen som vurderte om bruken av ethoxyquin skulle fortsette. EFSA tok opp saken og konkluderte at dobbeltrollen skulle vært opplyst, habilitetserklæringer er svært strengt og den norske eksperten skulle vært utestengt fra flere deler av arbeidet.

-Vi kom over et referat fra et møte om ethoxyquin i fiskeri- og kystdepartementet. Det overrasket oss at det var lobbyisten Henrik Stenwig som hadde skrevet referatet. Ved hjelp av e-postkorrespondansen kunne vi dokumentere at departementet ikke hadde arkivert noe eget referat eller møteinnkallelse, men forholdt seg til referat skrevet av lobbyisten. Dette var et brudd på statlige forskrifter.

Saken ble omtalt i flere medier. Flere selskaper opplyste straks at de nå hadde sluttet å bruke ethoxyquin, eller skulle slutte, selv om statlige aktører hevdet at stoffet var uunnngåelig.

Sps Kjersti Toppe stilte spørsmål om saken til folkehelseminister Åse Michaelsen, mens MDG ba fiskeriminister Sandberg "få dette stoffet ut av middagen vår".

"Norges systematiske arbeid for mer miljøgift i laksefôr". 22.6.2018.

-Hei, jeg er journalist i Morgenbladet og...

-Jeg har sagt jeg er opptatt i dag.

-Ja?

-Du får ringe en annen dag. Jeg er opptatt i hele morgen og på torsdag også.

-Ok. Passer det på onsdag?

-Hva?

-Kan det passe på onsdag?

-Nei, jeg er opptatt tirsdag, onsdag og torsdag.

-Ok, kanskje jeg kan ringe på fredag, da?

-Ja, du kan godt ringe på fredag, men det er ikke sikkert jeg er her da.

-Ok, kanskje vi bare skulle avtale et....

-... ha det. (legger på).

Samtalen med Jan Alexander, fagdirektør i Folkehelseilsynet, EFSA-ekspert, og leder av Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM), er representativ for motstanden vi etterhvert møtte. Det ble tyngre å få intervjuer. Dette gjaldt særlig statlige etater, som Mattilsynet, VKM, og Nærings- og fiskeridepartementet. Miljøet er lite, viktige aktører visste hvilken sak vi til enhver tid arbeidet med. Flere av dem henviste til hverandre, i en sirkel. Vi forsøkte å få bakgrunnsamtaler, det fikk vi sjeldnere. Fagpersoner henviste til pressetalsmenn, som igjen ville ha alle spørsmål skriftlig. Andre hadde ikke tid nå, la på røret eller lot som det var noe feil med telefonen. Når vi hadde sendt spørsmål på e-post, kunne det ta uker før vi fikk svar. Svarene var til gjengjeld benektende og følte mer tåkeleggende enn klargjørende. I sitatsjekker møtte vi stadig krav om at sitater skulle skrives om, også fra sitater gitt skriftlig. En leder av en statlig etat krevde å få utlevert lydbånd av et intervju. Resultatet av dette var at vi forholdt oss stadig mer til dokumenter, og bare det.

Vi hadde kommet over et referat fra et møte mellom Sjømat Norge og Fiskeri- og kystdepartementet. Lobbyistene ville ha hjelp av staten for å redusere kostnadene på laksefôr. Vi fikk tak i korrespondansen, og lagde en tidslinje for møter og brev mellom Mattilsyn, Nifes (forskning), departementet og Sjømat Norge. Samtidig fikk vi tak i alt som var skrevet om laksefôr i fagpresse, Nifes årlige fôrrapporter, høringsdokumenter.

Vi fikk vite at Mattilsynets utsendinger skrev referater fra alle møter i EU-kommisjonens fôrkomité. Ved å gå gjennom disse, fikk vi innsyn i den norske strategien. Vi kunne da vise at Mattilsynet over flere år systematisk hadde jobbet for at EU skulle tillate mer dioksiner, kadmium, arsen, fluor, toksafen, endosulfan og kvikksølv i laksefôret. Dette ga billigere fôr for næringen, men norske og særlig utenlandske eksperter var kritiske til konsekvensene for fisk og folk. Stoffene kan være helseskadelige, og flere står på Stockholm-konvensjonens liste over stoffer man skal bekjempe. Norge har selv en handlingsplan for å utrydde flere av disse giftene fra miljøet.

Saken ble tatt opp på lederplass i Dagbladet og kommentarplass i Nationen. Sps Kjersti Toppe stilte spørsmål om saken til Klima- og miljøminister Ola Elvestuen.

“Rapporten som renvasket laksen”. 28.9.2018

Vi hadde informasjon om at eksperter i Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM) kunne være inhabile i sin vurdering av oppdrettslaks.

VKM skal gi forskningsbaserte råd til myndighetene. Ved kritikk av sjømaten, henvises man til VKM og deres rapporter. I 2013 var det en forskningskontrovers rundt laks. Miljøgifter i fet fisk hopper seg opp i oss og kan ta opptil 20 år å få ut av kroppen.

Disse miljøgiftene, som er assosiert med flere og flere helseskader hos barn, overføres nemlig fra mor til barn i fosterstadiet og gjennom amming. Leger og forskere hadde advart kvinner om ikke å spise for mye laks og fet fisk. Debatten ble intens, den nådde forsiden og ble fanget opp i land vi eksporterer fisk til

Da ble VKM bedt om å lage en rapport. Heldigvis for næringen fant de uavhengige VKM-ekspertene ut at laks var sunt og at man kunne spise opptil 1,4 kilo i uken uten å overstige tålegrensen for enkelte miljøgifter. En tidligere advarsel til gravide ble fjernet

Vi skaffet omslagsarket til Mattilsynets korrespondanse om saken, og søkte innsyn. Så tok vi for oss hver av ekspertene, undersøkte deres eierskap og aksjeposter, blant annet gjennom aksjeeiere.no, nettsjeneren DN investor og Infotorg. Deres CVer og habilitetserklæringer var tilgjengelige på nett. Det samme gjaldt møtereferater fra VKMs møter, som vi ordnet i en søkbar tidslinje. For å se hvem som ble valgt ut til ekspertkomiteen og ikke, skaffet vi søkerlistene.

Et av funnene var at Sjømat Norges direktør for miljø og helse, Henrik Stenwig, hadde påvirket formuleringen av Mattilsynets oppdragsbrev til VKM. Stenwig var en viktig person i sjømat-Norge, han hadde også vært nestleder i Nifes styre, sittet i posisjoner i Forskningsrådet og ledet forskningsprosjekter på ethoxyquin.

I undersøkelsene fant vi at Stenwigs ektefelle var utnevnt i VKMs ekspertkomite som ga ut lakserapporten. Blant ekspertene var også ektefellen til en av Norges viktigste oppdrettsgründere.

Vi sendte fakta om forholdet til tre jurister med habilitet som ekspertise, og ba dem gjøre en vurdering hver for seg. De mente at personer med så nære forbindelser til laksenæringen ikke burde ha sittet i en slik komite.

MDGs Une Bastholm tok opp saken i Stortinget med folkehelseminister Åse Michaelsen. Mattilsynet varslet at de ville bestille en ny VKM-rapport, men benektet at det hadde sammenheng med våre avsløringer.

En slags epilog.

30. november 2018 publiserte vi vår siste store sak. Det hadde gått over to år siden vi begynte arbeidet, og 18 måneder siden første publisering. Den siste saken viste hvor fort etablerte sannheter kan endre seg.

Da vi begynte, ble det gjentatt gang på gang at "bred" forskning viste at det sunne i sjømaten (som omega 3) vinner over det potensielt skadelige i fisken (som miljøgifter). Forskere som ikke var enige i dette, ble latterliggjort og kalt "kostrådsfornektere". De ble avfeid som "enkeltforskere" og gitt merkelapper som "naturverner", "villaksvenn" og "laksehater".

I løpet av 2018 endret mye seg. I november kunne vi som de første i Norge melde om en ny EFSA-rapport, EFSA er EUs mattrykksorgan. Rapporten var dramatisk, den påpekte at "bred" forskning viste at miljøgifter var årsak til redusert sædkvalitet, til endret fødselsratio, til at barn fødes med hormonforstyrrelser og med tannskader. Ifølge rapporten var miljøgiftene mye mer potente enn før antatt, tålegrensen for disse miljøgiftene ble over natten redusert til 1/7 av tidligere grense.

I samme tidsrom kom også en 700 siders kunnskapsoppsummering om omega 3-tilskudd. Rapporten fant rett og slett ikke alle de tidligere påståtte gode helseeffektene av denne fettsyren. Kort tid etter fjernet Det europeiske legemiddelkontoret anbefalingen om å ta omega 3 for å forebygge hjerte- og karsykdommer.

Dette kan få store konsekvenser for norsk laks- og sjømatenæring. Kilder forteller oss at Norges beredskap rundt EFSA-rapporten på miljøgifter var langt høyere

enn under Nato-øvelsen i høst. Det er humoristisk sagt, men viser dramaet som nå utspiller seg.

I Norge ble EFSA-rapporten besvart ved at Mattilsynet umiddelbart bestilte en ny VKM-rapport fra norske eksperter, der man bes om å vurdere helseskadene opp mot det sunne fra sjømaten. Ingen kostholdsråd er altså endret, man anbefaler nordmenn, også gravide og småbarn, å spise fet fisk. Inntil VKM eventuelt skulle mene noe annet.

Dette er nytt i prosjektet.

-Organiseringen. To små redaksjoner med hver sin nisje har gått sammen om et omfattende graveprosjekt over to år. Dette er en ny type organisering som vi håper kan stimulere flere små redaksjoner til å grave.

-Tematikken. Grundig, undersøkende journalistikk om forskning er sjelden i Norge. Få graveprosjekter har undersøkt forskningsfinansiering og politisk bruk av forskning.

-Artiklene har avdekket i detalj og samlet hvordan forskere utsettes for sjikane eller får karrieremuligheter ødelagt når de presenterer forskning som er negativt for viktige næringer.

-Artiklene har kartlagt, for første gang, forskningsfondet FHF, som deler ut hundrevis av forskningsmillioner årlig uten anbud, konkurranse eller muligheter for etterprøving.

-Artiklene har kartlagt hvordan norske myndigheter over flere år har jobbet i det stille og under påtrykk fra næringen for å tillate mer av potensielt skadelige stoffer som ethoxyquin og endosulfan i laks og fôr.

-Artiklene har kartlagt dobbeltroller hos flere forskere som skulle ha vært utestengt fra ekspertkomiteer, skulle vært inhabile eller har næringsinteresser som aksjer i næringen de forsker på.

-Artiklene har samlet sett vist hvordan forskning fungerer som arena for flere agendaer, som næringspolitiske og utenrikspolitiske forbrukerpåvirkning.

Spesielle problemstillinger og det vi lærte.

Lærdommer om samarbeidsprosjekter.

Hvis denne metoderapporten kan bidra til én ting, håper vi at det være at flere små redaksjoner slår seg sammen og tør å starte graveprosjekter. To medier kan styrke hverandre, mindre medier kan nå lenger ut og skape positiv stemning blant leserne når man gjør tung og tidkrevende journalistikk.

Blant lærdommene er viktigheten av hele tiden å kommunisere og dele informasjonen. Den lønner seg å sitte sammen. Vi jobbet i begynnelsen i Evernote, men endte med å bruke Google Doc, der vi kunne skrive i samme dokument om vi satt sammen eller ikke. Vi etablerte en base i Morgenbladet, ved et bord innerst i lokalet, og innså at det er viktig å sitte sammen også i researchfasen. I vår «base» hadde vi alle dokumentene og utskrifter av intervjuene, nummerert og lagt i egne mapper. I en periode på to måneder fikk vi ikke til det, da ble den ene gående for mye alene, fremdriften stoppet opp. Før

større publiseringer satt vi sammen hver dag. I begynnelsen skrev vi på samme dokument samtidig, mot trykking skrev vi gjennom saken etter tur.

Det er lurt å ha en rep-leder, vi hadde Ivar Iversen, som fulgte prosjektet fra start til mål og var et ankerfeste i Morgenbladets redaksjon. Siden vi publiserte både i Harvest og Morgenbladet, kunne vi teste ulike vinklinger og visuelle uttrykk for å se hva som fungerte best, eller var best tilpasset de ulike lesergruppene. Harvest benyttet for eksempel egne illustratører for å gi noen saker en annen stil.

Lærdommer av å jobbe på et polarisert felt.

Feltet vi har skrevet om, er polarisert. På den ene siden står oppdrettskritiske organisasjoner og aktivister. De føler seg overkjørt av næringen, og føler at de ikke blir hørt av myndighetene. De viser til det tette forholdet mellom næring og myndigheter, for eksempel at tidligere ministre og dagens fiskeridirektør selv har eierinteresser i oppdrett.

På den andre siden står næringen og deres medspillere, som politikere, ministre, enkelte forskere, embetspersoner og bransjemedier. De brenner for næringen, ser hvor viktig den er for landet, for verdiskaping i små kystsamfunn, og de ser hvor viktig fisk kan være for et sunt kosthold.

Skillelinjene gjenspeiles hos forskere. Kritikerne er skeptiske til kolleger med for sterke bånd til næringen, ser dem som opportuniste. De "næringsvennlige" mener kritikerne svartmaler, og bruker uttrykk som «kostrådsfornektere» om kolleger som er kritiske.

Når man skriver om dette feltet, blir man satt i bås. En kommentator hos Intrafish omtalte oss for eksempel som «laksehaterere», og fastslo: «For enkelte kan det virke som motstanden mot oppdrett er blitt religion. Det er et spørsmål om det gode mot det onde». «Morgenbladet har vært på korstog i sommer og høst. Mye tyder på at laksenæringa forsøker å tie angrepene i hjel». «Naturligvis er ikke alt avisen skriver like irrelevant, men berettigede spørsmål og galskap sauses sammen til ei giftig blanding som i verste fall blir skadelig». (Intrafish 28.12.2017).

Kritikere av næringen blir ofte stemplet som «konspiratorikere». En forsker bruker uttrykket «miljø- og konspirasjonsallianse» om de som kritiserer havbruk, og dette gjentas ofte. Vi ble også anklaget for å skrive i «en konspiratorisk stil» i en kronikk som ble distribuert til seks medier. Påstandene ble aldri forsøkt underbygget.

En ny erfaring har vært at det vi skriver i sosiale medier også saumfares. En kommunikasjonssjef i en statlig etat tok skjerm bilde av ironiske poster vi hadde utvekslet med venner på Facebook, og slo de opp på storskjerm på en konferanse, til et publikum som ikke ante konteksten. En person med en lederstilling i Marine Harvest gikk gjennom hva vi hadde trykket «like» på.

Vi har lært at vi må svare på kritikk, og forklare hvordan vi jobber. Redaksjonssjef Ivar Iversen har tatt seg av en del av dette, blant annet med å svare at det vi bedriver, er helt vanlig journalistikk. Vi har gjentatt at vi gjør undersøkelser med journalistiske metoder, som på ethvert annet tema.

Samtidig har vi slått fast at vi driver maktkritisk journalistikk. Vi ser ikke debatten om havbruk som en debatt mellom to likestilte parter. I stedet finnes en mektig part som inkluderer regjering, embetsverk, næring og forskning som gis rollen som landets fremste eksperter. Det er disse som utformer politikk, fatter vedtak og påvirker opinionen. Forskere som sitter i de komiteene der sannheten om forskningen defineres, har definisjonsmakten, mens andre står utenfor og kritiserer. En maktkritisk

journalistikk må nødvendigvis lytte til maktkritikk og forholde seg til tips fra kritiske enkeltpersoner.

Samtidig har vi jobbet med kildekritikk også mot kritiske kilder. Vi har forsøkt å unngå intervjuer der en forsker er eneste kilde. Mange forsknings saker kan oppsummeres slik: «Forsker A mener noe, forsker B er uenig». Leseren er da like klok. Når vi har fått inn tips, har vi alltid bedt kildene om dokumenter, rapporter, og dokumenterte fakta, for å komme videre fra utspill saker og ned til det strukturelle: Vi har undersøkt finansiering, Study design. Hvordan settes studiene opp? Hvilke spørsmål stilles, og ikke? Hvilke prosjekter får penger, og ikke? Hvordan tolkes funnene og hvordan brukes dem?

Et unntak fra vår egen regel var intervjuet med Merete Eggesbø som stod 11. mai 2018. Hun er seniorforsker ved Folkehelseinstituttet og mener miljøgifter som fisk er hovedkilden til, kan gi adferdsvansker og overvekt hos barn. I dette tilfellet jobbet vi med forskeren over tid. Vi vurderte at vedkommende var kompetent på sitt felt, hadde publisert viktige steder, og var nøye med å underbygge alt hun sa med forskning. Vi hadde selv kjennskap til denne forskningen, og visste at det var seriøse studier. Vi jobbet med henne over lang tid for å sikre at alle kritiske spørsmål ble stilt. Vi forsikret at alle relevante instanser fikk kommentere hennes utspill, og ga god plass til påfølgende debattinnlegg.

Hva har arbeidet ført til?

-Artikkelserien har vært en suksess i lesertall. Flere av dokumentarene kom på listen over Morgenbladets mest leste saker. For Harvest har serien bidratt til økt abonnentmasse, og dermed flere graveprosjekter.

-Morgenbladet og Harvest er nisjemedier som sjelden setter dagsorden i andre medier. Denne serien har vært spesiell, i og med at en rekke andre medier har sitert fra sakene. Aftenposten, Dagbladet og Tidsskrift for den norske legeforening har skrevet lederartikler på bakgrunn av sakene. NRK har hatt debatter i Dagsnytt 18 og Debatten på tv. Internasjonalt er serien omtalt i blant annet Die Zeit i Tyskland, franske Le Monde Diplomatique, svenske Filter og danske Forskerforum.

-Fem av sakene er blitt tatt opp av politikere i Stortinget, av politikere fra Ap, MDG, SV og Sp. De har stilt spørsmål til fiskeriministeren, folkehelseministeren og klima- og miljøministeren.

-Miljøpartiet de Grønne har bedt regjeringen iverksette en uavhengig granskning av situasjonen for fri oppdrettsforskning, uten å få gehør.

-I april 2018 var serien utgangspunkt for debatten i Forskningsrådets havbruk-konferanse, der statsminister Erna Solberg innledet. Det har også vært arrangert en rekke folkemøter langs kysten. Vi har blitt invitert til å innlede på mange debattmøter, blant annet for Tekna, Naturvernforbundet, Norges fiskerihøgskole, Kostholdskonferansen, Universitetet i Bergen og Universitetet i Oslo.

-Sakene har flere ganger fått helse-Norge til å endre informasjonen som gis ut til landets innbyggere. Da alarmen gikk om at norske kvinner fikk i seg for lite av stoffet jod, ble laks anbefalt på statlige portaler. Laks inneholder lite jod sammenlignet med for

eksempel torsk. Etter vår sak ble dette endret. Også da EU-rapporten om drastisk redusert tålegrense for miljøgifter ble publisert i november 2018, rettet myndighetene opp informasjon etter vår sak. De hadde sendt et faktaark til pressen som viste at laks og sjømat lå nært kjøtt på innhold av miljøgifter, men hadde brukt gal regnemetode på sjømat. Dette ble rettet etter vår sak. Et annet faktaark om giftstoffer i maten skal også revideres.

Det er vanskelig å slå fast hvor mye sakene har bidratt til endringer i institusjonene vi har skrevet om. Endring av strukturer tar tid, og debattene som sakene våre har reist vil fungere i samspill med andre krefter. Her er noe av det vi kjenner til:

-Når det gjelder forskningsfondet FHF, så innrømmet fiskeriminister Per Sandberg i Stortinget at FHF hadde «rom for forbedringer». Etter at vi søkte innsyn i dokumentene, offentliggjorde ministeren forarbeider for å gjøre fondet om til statlig AS. Fondet har etter våre saker kontaktet De nasjonale forskningsetiske komiteene for å få råd rundt konkurranseutsetting av forskningsprosjekter. I Forskningsrådets evaluering av primærnæringsinstituttet, som ble lagt fram sommeren 2018, het det i avsnittet om FHF at man var «opptatt av at instituttene ikke renonserer på hensyn til faglig integritet og uavhengighet» når man mottok midler fra FHF. Det het også at «resultater fra slike oppdrag bør publiseres åpent. Videre reiser denne typen finansiering et ekstra behov for at det finnes andre kilder til nærings- og systemkritisk forskning».

-Nifes ble fra 1.1.2018 slått sammen med Havforskningsinstituttet. Det har de siste årene vært en rekke lederskifter, og vi kjenner til at det har vært interne møter hvor innholdet i våre artikler har vært diskutert på en selvkritisk måte. I Forskningsrådets evaluering sommeren 2018 het det at «for å sikre troverdighet til forskningen på trygg mat er det viktig å kommunisere den usikkerheten som ligger i resultatene. Det kan synes som om Nifes i for liten grad har gjort dette, noe som i noen tilfeller kan ha medført at instituttet er blitt oppfattet som mer næringsvennlig enn objektivt.» Utvalget påpekte at «en krevende nyanse er skillet mellom kostråd (hva det er trygt å spise) og kostholdsråd (hva det er sunt å spise). Disse tingene henger ofte nært sammen, men Nifes bør være veldig bevisst på hvilke råd de gir og kommunisere tydelig hva de gir råd om». Spørsmål rundt «faglig uavhengighet» var opprinnelig ikke tema for evalueringen, men utvalget tok det opp på eget grunnlag. Med adresse til blant annet Nifes/HI het det at «retningslinjene for statlig basisbevilgning bør justeres slik at de vektlegger hensyn til faglig uavhengighet enda sterkere enn i dag.» Videre: «Instituttene skal ha gode rutiner for kvalitetssikring av faglige råd og ha klare interne retnings- linjer for hvordan faglige råd skal kommuniseres utad», og «Instituttenes styrer/rådgivende organer må påse at instituttene ivaretar hensyn til redelighet og uavhengighet på en god måte. Dette bør inngå eksplisitt i styrenes mandater.»

-Om Sintef fiskeri- og havbruk og deres «2050-rapport», poengterer Forskningsrådets evaluering at instituttet må «være oppmerksomme på at deres visjoner, for eksempel om verdiskapingspotensialet innenfor havbruk fram til 2050, kan oppfattes av noen som en visjon og av andre som en forskningsbasert utredning. SINTEF Fiskeri og Havbruk bør sikre at denne typen budskap kommuniseres og oppfattes riktig».

-Mattilsynet har bedt VKM lage en ny rapport om helseeffekten av fet fisk. De antatt inhabile ekspertene sitter ikke lenger i komiteen, og VKM har dessuten skiftet direktør.

Det foregår nå en ny vurdering om helseeffekter av fisk, etter at EFSA i november slo fast at smertegrensen for dioksiner og dioksinlignende PCB i mat var syv ganger lavere enn man før hadde antatt. De kritiske forskerne som før ble kalt «kostrådsfornektene», hadde altså vært på sporet hele tiden. Konklusjonene kan få store konsekvenser for fiskespising og norsk lakseeksport.

-I juni 2018 ble artikkelserien tildelt Vitenskapsakademiet i Stavangers pris for fremragende forskningsjournalistikk (ViS-prisen). Det heter blant annet: "Artikkelserien belyser betingelsene for å sikre sann og redelig kunnskap om det oppdrettsfundamentet sjømatnæringen Norge bygger på. En rød tråd er hvilke spenninger som oppstår når sjømatnæringens kommersielle interesser kolliderer med forskningens frihet og sannhetssøken, og når myndighetene er partiske. Næringen ønsker vekst, politikere ønsker bedret verdiskaping. Mens noen forskere stiller kritiske spørsmål ved hvorvidt dagens oppdrettsform er bærekraftig og om denne sjømaten er helsesikker, støtter andre opp om næringens og forvaltningens syn. Enkelte forskere føler seg trakassert og bevisst feiltolket, andre uthengt som næringens og næringspolitikkenes klakører.(...) Sætre og Østli gir et nærgående overblikk over aktørnettverket i en av landets viktigste næringer. De viser hvor utsatt forskere som dokumenterer og målbærer kunnskap som oppfattes å kolliderer med mektige næringsinteresser og viktige politiske ambisjoner er. Serien har til fulle gitt et kritisk og dyptgående innsyn i spenningen mellom sjømatnæringens kommersielle interesser, forskningens frihet og politikkenes troverdighet."

Publiserte artikler.

Her er artiklene vi har publisert på nett. For enkelhets skyld linker vi til versjonene i Morgenbladet. Der Harvest har publisert saker alene, linker vi til disse. Leserinnlegg, kronikker, essay, notiser og spesial-nyhetsbrev er ikke tatt med.

9.6.2017. "De forbannede lakseforskerne". Papir og nett.

<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/06/de-forbannede-lakseforskerne>

16.6.2017. "-Kostrådsfornektene!" Papir og nett.

<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/06/kostradsfornektene>

23.6.2017. "Et forskermareritt". Papir og nett.

<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/06/et-forskermareritt>

23.6.2017. "Kunnskapsministeren svarer lakseforskerne". Papir og nett.

<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/06/kunnskapsministeren-svarer-lakseforskerne>

30.6.2017. "Helseforskning gjøres med 'skreddersydd' laks". Papir og nett.

<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/06/helseforskning-gjores-med-skreddersydd-laks>

30.6.2017. "Blandede reaksjoner". Papir og nett.

<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/06/blandede-reaksjoner>

12.7.2017. "Vil granske presset mot oppdrettsforskere". Papir og nett. (skrevet av Askild

Matre Aasarød) <https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/07/vil-granske-presset-mot-oppdrettsforskere>

25.8.2017. "Oppdrettskrigeren". Papir og nett.

<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/08/oppdrettskrigeren>

15.9.2017. “-Norske oppdrettsselskaper må dra herfra. Nå!”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/09/talmodigheten-var-er-over-norske-oppdrettsselskaper-ma-dra-herfra-na>

10.11.2017. “Millionene som bygger sjømatnasjonen”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/11/millionene-som-bygger-sjomatnasjonen>

10.11.2017. “Dette er uholdbart og må opphøre”. Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/11/mdg-talsmann-om-samrore-i-lakseforskningen-dette-er-uholdbart-og-ma-opphore>

16.11.2017. “Slik svarer departementet”. Nett. <https://morgenbladet.no/2017/11/slik-svarer-departementet>

17.11.2017. “Ekspert om FHF: ‘En risikabel modell som kan forfalle’”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/11/ekspert-om-fhf-en-risikabel-modell-som-kan-forfalle>

24.11.2017. “Sandberg: FHF har potensial for forbedringer”. Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/11/sandberg-mener-fhf-har-potensial-forbedringer>

24.11.2017. “FHF ga feil tall til departementet”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/11/fhf-ga-feil-tall-til-departementet>

15.12.2017. “Den fantastiske visjonen i norsk havbruk. Historien om et dokument”. Papir og nett. <https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/12/den-fantastiske-visjonen-i-norsk-havbruk>

20.12.2017. “SV tar opp 2050-rapporten i Stortinget”. Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/12/sv-tar-opp-2050-rapporten-i-stortinget>

22.12.2017. “Professor anklager Sintef for egen agenda”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2017/12/temp-title-id239061>

5.4.2018. “Det vi ikke vet om laksen”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/04/det-vi-ikke-vet-om-laksen>

9.4.2018. “-Få dette stoffet ut av middagen, Per Sandberg!” Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/04/fa-dette-stoffet-ut-av-middagen-sandberg>

12.4.2018. “Barnematprodusenter sier nei til oppdrettslaks”. Nett
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/04/barnematprodusenter-sier-nei-til-oppdrettslaks>

13.4.2018. “Kritiske til ethoxyquin”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/04/kritiske-til-ethoxyquin>

13.4.2018. “Metoden var elendig”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/04/metoden-var-elendig>

19.4.2018. “-Per Sandberg tar for lett på ethoxyquin i laksen”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/04/sandberg-tar-lett-pa-ethoxyquin-i-laksen>

23.4.2018. “Alvorlig jodmangel hos gravide -staten anbefaler laks”. Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/04/alvorlig-jodmangel-hos-gravide-staten-anbefaler-laks>

11.5.2018. “Barna betaler prisen for norske kostholdsråd”. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/05/barna-betaler-prisen-norske-kostholdsråd>

14.5.2018. “Norsk ekspert på gift i laks får refs av EU-organ”. Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/05/norsk-ekspert-pa-gift-i-laks-far-refs-av-eu-organ>

24.5.2018. “Statlig fiskekampanje ville vært ulovlig på glass”. Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/05/statlig-fiskekampanje-ville-vaert-ulovlig-pa-glass>

22.6.2018. "Norges systematiske arbeid for mer miljøgifter i laksefôr. Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/06/norges-systematiske-arbeid-mer-miljogifter-i-laksefor>

25.6.2018. "Internasjonale eksperter kritiserer Norge". Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/06/internasjonale-eksperter-kritiserer-norge>

28.6.2018. "-Håpløs argumentasjon som ikke er troverdig". Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/06/haplos-argumentasjon-som-ikke-er-troverdig>

29.6.2018. "Skjerpings til primærnæringsinstituttene". Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/06/skjerpings-til-primaernaeringsinstituttene>

28.9.2018. "Rapporten som renvasket laksen". Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/09/rapporten-som-renvasket-laksen>

28.9.2018. "Mener komiteen ikke var nøytral". Papir og nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/09/mener-komiteen-ikke-var-noytral>

2.10.2018. "Laks og den irriterende habiliteten". Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/10/laks-og-den-irriterende-habiliteten>

4.10.2018. "Mener laksegründers kone ikke burde vært utnevnt til ekspert". Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/10/mener-laksegrunders-kone-ikke-burde-vaert-utnevnt-til-ekspert>

10.10.2018. "Bestiller ny lakserapport". Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/10/bestiller-ny-lakserapport>

21.11.2018. "EU vil berge sædkvaliteten". Nett.
<https://morgenbladet.no/aktuelt/2018/11/eu-vil-berge-saedkvaliteten>

29.11.2018. "EFSA med kraftig reduksjon av grense for miljøgifter". Nett.
<https://www.harvestmagazine.no/artikkel/efsa-med-kraftig-reduksjon-av-grense-for-miljogifter>

30.11.2018. "Oppga feil miljøgiftverdier i sjømat". Nett.
<https://www.harvestmagazine.no/artikkel/folkehelseinstituttet-oppga-feil-miljogiftverdier-i-sjomat>

Vedlegg: Papirversjoner av artiklene i Morgenbladet.